

Ghanja Lejlja ta' Raghaj jiggerra fl-Asja

"Che fai, luna, in ciel..."*

Giacomo Leopardi

Qamar, x'int tagħmel hemm fl-gholi tas-sema?
Hemm fuq, x'int tagħmel sieket?
Narak tiela' fl-ghaxija
U timraħ tmur fix-xaġhri mbaġh'd hemm tinzel.
Kos! Qisek qatt ma tegħja
Elf darba tofroq l-istess triq ta' qabel!
Ma tiddejjaqx x'hin inti thares gwejjed
Lejn il-widien u l-iġbla.
Qed nġhid, din haġtek tixbah
'Il dik li r-r'għaj iqatta'!
Hu mat-tbexbix ibakkar
Biex lejn merġhat isuq il-merħla tiegħu.
Imbaġh'd, għajjen, fid-dlam mistrieħu jfittex.
Għidli, Ħabibi Qmajjar,
Lir-r'għaj x'tiswielu l-ħajja?
U l-ħajja x'tiswa lilek? Għidli, fejn jasal
Dan it-thewdin kbir tiegħi?
U l-girja gwejda tiegħek?
Xwejjah marraġi u sfajjar,
Nofsu għarwien u jilheg,
Taht it-tagħbija jogħtor, qalb aġhdajjar,
Widien, għoljiet u tlajja',
Fuq gebel aħrax, wieqaf, wiċċu sfajjar;
B'riħ qawwi jonfoħ fuqu u s-sema jkarwat;
Jew x'hin fil-ksieħ u x-xita,
U waqt is-silg ifaqqa',
Ighaġġel, bla nifs, jixxengel,
Jiżloq, iqum u jħabrek,
Mingħajr waqfien iterraq;
Imqatta', id-demmm iċarċar,
Sa ma mifluġ hemm jasal

N.B. L-ewwel parti (I) hi l-poezija li kiteb Leopardi, minsuġa pessimizmu, il-karatteristika ta' dan il-poeta, maqluba għall-Malti. It-tieni parti (II) hi twegiba għal dak li kiteb Leopardi, imma mnebbha b'ottimizmu u b'sens Nisrani. It-traduzzjoni u l-poezija huma xogħol ta' Bro. M. Buttigieg fsc.

Fejn moħbi jsib fi triqtu mrar il-ħajja:
Għammieq bla qiegh, fih jogħdos ħalli jinsa.

Qamar fiddien, dil-ġrajja;
Għal bniedem hekk hi l-ħajja.
Sabiex imut jitwieled;
Jista' jkun mewt saħansitra twelidu.
Ugigh iġarrab, jibki
Mill-ewwel hin; u f'dak il-bidu bikri
L-omm u l-missier jiftieħmu
Kif ifarrgħu, għaliex gābuh fil-ħajja.
U malli jibda jikber
Dlonk bla serħan iġhinuh, il-waħda u l-ieħor,
Sabiex bi kliem w eghmejjel,
Il-qalb jagħmlulu msejkna,
Ħalli jtaffulu ftit għax huwa bniedem;
M'hemmx dmir aħjar li jistgħu
Jaqdu ma' min f'ħidmet l-imħabba welldu.
Lix-xemx għax tagħtihulha?
Għaliex iżzomm fil-ħajja
Lil min imbagħad imħabba fiha tfarrgħu?
Jekk gwaj għalina l-ħajja
Għaliex titwal il-ġrajja?
Qamar Ħabib, qed tifhem?
Tal-bniedem hekk hi l-qagħda.
Imm' int mhux bhali msawwar.
U ma naħsibx li tifhem xi thoss qalbi.
Għarib, fis-skiet arak tiġgerra waħdek;
M'int qatt ħosbien. Waqtiet nistħajlek tifhem
X'ikun li aħna ngħixu;
Li aħna wkoll immutu;
X'inhu t-tibdil aħhari
Ta' kulma għandu l-ħajja
W imbagħad fl-art jinġered; jew mal-bqija
Fix-xejn tintemm l-imħabba, l-ħbiberija?
Iva, naf zgur li tifhem
L-għaliex tal-ħwejjeġ kollha.
Int tafu l-ġid tal-ghodwa u tal-ghaxija,
Taž-żmien il-mixja bla waqfien u siekta.
Hux inti taf għal liema mħabba helwa
Titbissem ir-rebbieġha;
Għal min is-šhana tiswa
U l-bard u s-silġ tax-xitwa.
Int taf elf ħaġa w tikxef elf ħaġ' oħra

Li għall-imsejken r'għaj jibqgħu mostura.
 Sikwit, x'hin nahseb fuqek,
 Sieket, narak f'dik il-wita xagħrija
 Li tmiss is-sema b'firxitha ramlja;
 Jew xi daqqiet nistħajlek
 Mal-merħla u miegħi timxi hinek kollu;
 U x'hin nitgħaxxaq bil-kwiekeb fis-sema
 Fosbien nistaqsi 'l qalbi:
 Għalfejn dal-hafna msiebah?
 Jew, x'tiswa l-firxa bla tarf, kaħlanija?
 L-għammieq bla qiegħ? U l-baħħ bla qies x'isarraf?
 U, jien, għalfejn? X'qed nagħmel?
 Ma' ruħi hekk nitkellem: minn kamarti
 Hekk wiesgħa w għanja żejjed,
 U mill-familja kbira tiegħi, x'nieħu?
 Ukoll, mill-hidma bla heda, mill-giri
 Ta' dawk il-ħwejjeġ sbieħ li fl-art, fis-sema,
 Dejjem sejr in u bla mistrieħ f'g'irjithom
 Biex jerggħu lura minn fejn kienu telqu;
 Ma nilmahx siwi fihom
 Jew l-iċken ġid. Tabilhaqq, Żagħżuġħ Qmajjar,
 Int dejjem ħaj u żgur li taf sew kollox.
 Dan nobsru jien, u nħossu
 Minn tidwrietek sħiħa,
 Minn dgħufijet din ħajti:
 Ħa jkun haddieħor hieni
 Jew ghani. Gwaj jaħasra għalija l-ħajja!
 O Merħla tiegħi, int tistrieħ imbierka.
 Jekk qatt hassejt ġo fik niket jew dwejjaq
 Tifhem x'ingarrab fija.
 Kemm ngħir għalik, ja Merħla!
 Mhux biss għax inti tidher
 Dejjem bla ħsieb u ħielsa,
 Jew għax malajr int tinsa
 T-taħbit, l-inkwiet u l-biża' sħiħ tal-ħajja;
 Ukoll, għax għomma inti qatt ma ġgarrab.
 X'hin int tistrieħ għad-dell fuq firxa ħdura
 Kemm tidher hienja u gwejda!
 Ghaliex, x'hin jien fuq il-ħaxix nintasab
 Għad-dell, ifiġġu dlonk f'moħħi
 Dwejjaq li jkidd u dritt tniggiżni xewka
 Hekk li fl-istess mistrieħ fil-ħin inhossni
 Mill-kenn u s-sliem nitbiegħed?
 Aktar x'nixtieq? X'jonqosni?

Jien dmugh s'hawnhekk m'ghandix ghalfejn inxerred.
 X'jista' jhennik ftit nobrsu
 Jew kemm, H̄abiba, hi x-xorti kbira tieghek!
 U jien wisq ftit nithenna!
 Mhux għal dan biss ingerger, Merhla tiegħi.
 Kont nistaqsik li kieku taf twegibni;
 Għaliex x'hin fl-art tintasab,
 Ma tagħmel xejn, titmattar,
 Hienja tistrieħ il-bhima?
 U jekk nimtedd, id-dwejjaq dlonk jifnuni?
 Min jaf li kelli l-gwienah
 U 'l fuq mis-shab nittajjar
 U nghodd bil-mod il-kwiekeb waħda waħda,
 Niġġerra 'l hawn u 'l hinn ħafif daqs berqa,
 Kontx inkun aktar hieni, Merhla tiegħi?
 Kontx inkun hieni, ja Qmajjar fiddieni?
 Jew, jien mis-sew nitbiegħed
 Meta fuq xorti l-bniedem jistrieħ ħsiebi:
 Taħt kull għamla jew qağħda,
 Go l-għar jew ġol-benniena,
 Jum it-twelid ta' ħasra għal min jitwieled.

14 ta' Lulju 1969

Herouville, Franza

II

U rajt il-qamar fiddieni jitbissem
 Ibexxaq fommu biex fis-skiet jitkellem:
 "Bniedem H̄abib," hu qalli,
 "Għaliex ittaqqal moħħok?
 Iblah, għax tnikket qalbek?
 Għaliex, għid, tghir għall-bqija?
 Għaliex int tghir għalija?
 H̄dejk x'jien? Sultan int fil-ħolqien, u fuqu!
 Jien ma narakx! Jien ċappa dlam; mhux bhalek. (+)
 Il-jum li x-xemx ma tislifnix dawlitha
 Ma taranix; sbruħiti fis tintilef,
 Bħal blanzun warda wara li jkun nixef.
 Imbagħad, f'iljieli twal nghix qisni aghma
 Li ma jarax ħlief dalma.

(+) Il-qamar m'ghandux dawl minnu nnifsu. Id-dawl tal-qamar m'hux ħlief id-dawl tax-xemx jiddi fuqu li wara jasal fuqna.

Int le. Min għamel lili għamlek isbaħ.
 Sid il-ħolqien fik naqax sebħ xbihetu.
 U kos! Waqtiet jien naħseb:
 Jekk jien sabiħ, u naf, int isbaħ minni,
 Kemm hu wisq isbaħ Dak li sbieħ għamilna!
 Għax bħalu taf u tifhem, trid. Mhux bħali.
 Int tħobb u l-kobor tagħraf ta' madwarek.
 Int b'hila mogħni twettaq ġid u s-sewwa;
 Imzejjien b'ruħ li taħseb
 U taf li tgħix għal dejjem
 Għerf il-bnedmin u ġmiel ħolqien id-dinja
 Jistgħu bil-ferħ u l-hena
 Ighaxxqulek ir-ruħ tiegħek.
 Għa tista' tħoss il-hena
 Sa ma tingħaqad shiħ f'għaqda ta' mħabba
 Ma' Min f'imħabbtu lejk ried jagħmlek bħalu.
 U ferhek helu, safi, jibqa' għal dejjem.
 Dan żgur iseħħ jekk f'għaqlek
 Int tagħraf tmexxi l-ġifen tar-ruħ tiegħek
 Fost mewġ u blat u skolji,
 F'taqlib is-sema u l-baħar,
 F'irwiefen kbar u f'halel,
 Sa ma fil-kenn ta' ħdan Min taħbək tasal.
 Minn dan jien xejn. Jien qisni rħama kiesħa,
 Sabiħa 'mma bla ħajja;
 Sbuħiti ma nafx biha.
 Inqum fil-ħin u ninzel;
 Biex ġmiel ta' dawli nferrex
 Fuq artkom sejra torqod
 U qajla tagħtu kasi.

– Għalkemm minn snin 'il hawn ġejtu żzuruni:–
 Interraq dejjem waħdi,
 Eluf w eluf ta' drabi
 Fis-skiet froqt l-istess medda:
 Bla ma jien ħajti nbiddel
 Sakemm Dak li sawwarni
 Jerga' fix-xejn jifgħni.
 U x'ħin intemm kull dmiri
 Tintemm il-ħtieġa tiegħi.
 Mhux bħalek. Għax int tibqa'
 Waqt f'baħħ jien ngħib għal kollox.
 Giacomo, tgħirx. Xortik m'hemmx oghla minnha.
 Jekk tul il-ħajja tbatì

Tgergix. Int b'hekk tkun biss iżżid it-toqol.
 U ħalli l-ħsieb ifarrġek
 Li wara l-ġħadd ta' ġiemek
 Fil-hena tmur ġħal dejjem.
 Int sultan kbir. Fuq l-art int sieħeb Alla:
 Int miegħu toħloq b'moħħok, ġismek w idek.
 Aġħraf kobortok! U qis dan ġieħek kbir
 Ma twaqqġħux baxx, bħall-bhima,
 Fil-ġħajb tat-tajn u l-ħama.
 Ir-r'ġħaj fil-ħajja tieġħu,
 F'ebusijiet ħidmietu,
 Isib fin-niket l-hena,
 B'tama li tqawwi 'l qalbu
 Ta' ġiem aħjar, ġiem isbaħ.
 El-merħla ġħażiħa tieġħu
 Thennilu l-ġiem ta' ħajtu
 Bil-ferħ timlielu 'l ruħu:
 Ma jridx band' oħra jfittex hena oħla.
 Ġħalih, uliedu: d-dinja b'kulma fiha.
 Taf il-ġħaliex? Ġħax jaf ġħix b'dak li ġħandu.
 U b'li m'ġħandux, bis-sabar jikkuntenta.
 Li kieku l-bniedem jaġħraf l-ġħatx irażżan:
 Il-ġħatx li jikseb iżjed;
 Il-ġħatx li jrekken dejjem:
 Id-dudu li jgerrimlu bil-mod qalbu.
 Ma jintebaxx bin-nassa li jkun daħal
 Jew f'liema jasar waqa'.
 Waqt li jistinka jaqta' ġħatx xewqatu,
 Ikun iqanqal fih ġħatx xewqat ġodda.
 Imbierek min jaf ġħix b'dak biss li ġħandu!
 Nithassrek. Giacomo, ġħax int ridt tixrob,
 Ridt minn ġkunitek tibra'
 Il-baħar t'ġherf id-dinja;
 U l-veru ġherf m'ġħarafx kif tista' tiksbu.
 Filwaqt li r-r'ġħaj, bla kotba w qajla jaqra,
 Tġħallem kif ħieni ġħix fil-qaqħda tieġħu.
 X'jiswielek, ġħid, li bikri ġħarraqt saħħtek
 Biex xrobt, u skirt, b'kitbiet l-ġħorrief t'Atene
 Jew bil-kittieba kbar tal-belt ta' Ruma?
 Ġħalfejn int shart l-iljieli,
 Nġħalaqt dak il-ħin twil fi dlam kamartek?
 F'dinja oħra qalbek ġħexet
 U qisha ntebqet ġħall-imħabba bnina.
 Int li tkixxift w ġħarbilt il-ġherf tal-bniedem

Missek taf aħjar minni
 Is-sebħ, il-ġmiel u l-kobor
 Ta' Min halaqna u l-ġherf kbir ta' hidmietu!
 Ir-r'għaj dan malajr għarfu.
 Le, mhux f'kitbiet il-bniedem,
 Izda fil-Ktieb li naqxet,
 Bi lwien, xbihat, mill-isbaħ,
 Id il-Ħallieq fid-dinja, u fil-hajja.
 Għax tishet, Giacomo, t-tbatija u l-ġhomor?
 Sa wsalt biex tmaqdar, tkasbar jum twelidek.
 Nagħdrek. Hekk għamel Ġobb li kull gwaj ġarrab:
 Tilef 'l uliedu, il-bhejjem u l-ġid kollu;
 Min f'saħħtu safa mwarrab għal fuq miżbla
 Minn ħbiebu wkoll minn martu.
 Wara li bħalek sehet jum twelidu¹
 U xtaq li miet fil-ġuf ta' mħabbet ommu,
 Sabiex fit-trab jintesa
 Mas-slaten kbar ta' qablu;
 'mma f'ruħu zamm is-sabar
 U t-tama fi twemmin il-Ħallieq tiegħu,
 Għax miegħu kien sa jmur jithenna għal dejjem.²
 Iblah! Insejt li hekk minn awl id-dinja
 Miktub kien dejjem li kull ġid u hena
 Jitnisslu jew jitwiellu fit-tbatija:
 Il-qamħa fl-art titnawwar qabel ttribbet³
 Biex wara trodd is-sbula b'qamħ bil-mija.
 Qabel 'l uliedha twelled l-omm trid tbatija;
 Wara, l-ferħ tagħha jisboq kull tbatija⁴
 U qalbha tfur bil-hena
 X'hin tilmaħ lilha nfisha,
 Bħal meta tħares f'mera,
 Demm demmha u laħamha,
 Fil-hlejqta l-ġdida tagħha
 Fid-dinja tiegħu mkienha.
 Hi tifraħ meta għajjena ttemm ħajjitha
 Għax qdiet 'il dmirha sewwa:

(1) Ara *Ktieb ta' Ġobb*: III: 13 u X: 18.

(2) *Ġobb XIX*: 26 u 27.

(3) *Ġwann XII*: 24.

(4) *Ġwann XVI*: 21.

Isimha jgħix warajha
U fil-Ħallieq issib mistrieħ bla biża'.
Jum it-twelid , għad li f'x'uħud inissel
Xi bikja, mewt, tbatija,
Aktarx lill-kotra jagħti
Xi hena, gid, tgawdija.
U jiena nżid mal-bqija:
Taħt kull għamla jew qagħda,
Ġo l-għar jew fil-benniena,
Hieni jum it-twelid għal min jitwieled!
Jum aktar hieni għal min tah il-ħajja!

Siena, l-Italja
1 ta' Awissu, 1971

Gżira, Malta
25 ta' Jannar 1991

Brother Michael Buttigieg fsc.